

A Magyar naptánc, a Kők Tengri Szer

Jelige: BIH-617

Tartalomjegyzék

1	Bevezetés.....	2
2	A Naptánc szertartás a lakota indiánoknál	4
2.1	Történeti áttekintés	4
2.2	A naptánc definiálása	5
2.3	Az időpont	6
2.4	A szertartáson betöltendő szerepek.....	6
2.5	Tárgyak, helyek	7
2.6	A szertartás összetétele	9
3	A kutatott közösség bemutatása	11
3.1	Általános körülhatárolás.....	11
3.2	A jelen közösség	14
3.3	Szövetség.....	15
4	Magyar Naptánc - Kők Tengri Szer.....	16
4.1	A Kők-Tengri Szer elnevezés magyarázata a tanítások és elbeszélések alapján ..	16
4.2	Mit jelent a magyar naptánc a közösség megfogalmazásában?	17
4.3	A naptánc résztvevői.....	19
4.4	Helyek, tárgyak.....	21
4.5	A szertartás.....	23
4.6	Vélekedések a Naptáncról.....	24
5	Összegzés	25
6	Felhasznált irodalom.....	28

1. Bevezetés

Tavaly télen kezdtem el kutatni egy magyar hagyományörző közösségben. Habár a konkrét közösség folyamatosan formálódik létszámát, rétegződéseit vagy épp térbeliségét illetően, de alapelvei változatlanok. Legfőbb céljuk az „ősi magyar hagyomány” megismerése és tovább művelése, átadása. Felfogásuk szerint a régi tudás elszórva még a mai napig fellelhető nyelvünkben, kultúránkban, személy és tájneveinkben, a néphiedelemben. Egy konkrét hagyományrendszer kialakításához azonban igen hiányos az a maradványhalmaz, amelyet össze lehet gyűjteni saját anyagunkból, és az ő gondolatrendszerükben meg is állja a helyét. Az üres lyukakat ezért olyan ma is ismert elemekkel töltik be, amely más természeti népek sajátja még akár manapság is, amelyek feltételezhetően megvoltak a mi hagyománykörünkben is, vagy egyszerűen beleillik a struktúrába. Pontos tanításaik szerint, nem a régít akarják teljes valójában újjá éleszteni, hanem az ismert elemek megőrzésével, feldolgozásával, azok kiegészítésével, megfelelő elemek beemelésével valami olyan újat létrehozni, amellyel az ember könnyebben vissza tud térni a természethez, gyökereihez. Az egyik ilyen „hiánypótló” eleme ennek a közösségnek a naptánc szertartás¹ évenkénti megtartása. A naptánc eredetileg egyes észak-amerikai indián törzsek kultúrájába tartozó rítus. A későbbiekben be fogom mutatni azt a konkrét folyamatot, hogy hogyan is került kapcsolatba ez a közösség az észak amerikai indián törzsek hagyományával, de az elsődleges kérdés, amely felvetődött bennem ezzel a rítussal kapcsolatban, hogy maguk a közösség tagjai hogyan viszonyulnak hozzá, hogyan magyarázzák létjogosultságát a rendszerükben, milyen motivációs folyamatok azok, amik a benne való részvételre készítetik őket.

A vallástantropológia tudományában a rítusok leírása és elemzése kulcsszerepet tölt be. A rítusok azok a társadalmi folyamatok, amelyeken keresztül a vallási képzetek kifejezésre jutnak; olyan szabályokhoz kötött közösségi cselekvések, amelyeknek a segítségével tematizálni képesek a földi és a természetfölötti világ közötti viszonyt. (ERIKSEN 2006:271) A rítusok során válnak kifejezhetővé, átélhetővé az adott közösség mítoszai. A mítoszokban fogalmazódnak meg a világról alkotott elképzeléseik. Értelmezésükkel a kultúra egészéről, összefüggéseiről tudunk képet alkotni. (PAPP 2007:116-17) Az értelmezés „hogyanjával” kapcsolatban, ami a legjobban megfogalmazza a módszert,

¹ A szertartás alatt itt olyan eseményt értek, ahol előre meghatározott, kötött keretek között, egymás után sorrendben következő történések során a benne résztvevő emberek kapcsolatot akarnak létesíteni a természetfeletti erővel.

Boglár Lajos Vajda László gondolatait idézi, mint általános érvényű tézist: „...a rítus helyes értelmezése számára egyetlen járható út marad: a rítus életében vizsgálva, a végrehajtó emberrel együtt kell szemlélnünk. E szemlélet alapértelme az a felismerés kell legyen, hogy a jelenségek nem önmagukban, hanem az emberhez való relációjukban nyernek értelmet és vizsgálatuk is csak úgy lehet eredményes, ha az összefüggések bonyolult és sokirányú rendszerébe ágyazva igyekszünk megragadni őket.” (BOGLÁR 1995:42) Gondolatai szerint az ember vizsgálatából kiindulva kell vizsgálni a cselekményeket. Ennek az észben tartása már csak azért is fontos, mert egy rítus során az egyéni és a kollektív célok közösen vagy felváltva is megjelenhetnek. (BOGLÁR 1995:46) Az erre legalkalmasabb módszer az ún. résztvevő megfigyelés, amelyet az 1920-as évektől elsődleges kutatási módszertanként alkalmaznak a kulturális antropológiában. Ezen módszer alkalmazásával, a közösség mindennapi életében való részvétellel, a kutató hitelesen és sikeresen tudja ábrázolni az adott közösséget, és az értelmezés folyamata is eredményessé válik. (PRÓNAI 2007:48)

A kutatásom során az anyaggyűjtés tetemes részét, a résztvevő megfigyelés módszerét alkalmazva, a közösségben mozogva, velük együtt megtapasztalva szereztem be. Ezenkívül kvalitatív jellegű kutatási interjúk – tematizált, irányított kérdésekkel végigvezetett kötetlen beszélgetések (KVALE 2005:131)–, alkalmával lehetőségem volt betekintést nyerni a közösség tagjainak gondolataiba, élményeibe. Lehetőségeim korlátozottsága miatt, az észak-amerikai indiánokról szóló fejezet egyedül nem empirikus alapú kutatás eredményei.

Az általam leírásra került rítuson keresztül rálátást lehet nyerni a felfogásuk egész szerkezeti felépítésére, arra, hogy hol helyezik el magukat, az embert a világban, de egyben rámutat arra a mechanizmusra is, hogyan hathat egy modern társadalmi csoportra a globális világ folyamata. Mekkora szerepe van a rítus megjelenésében, kialakulásában a globális-lokális viszonyoknak. Azért választottam kifejezetten ezt a rítust, mert úgy vélem, hogy annak ellenére, hogy egy másik kultúrából átemelt, adaptált eleme a konstrukciónak, mégis központi szerepet tölt be a közösség önmeghatározása tekintetében, tagjainak hovatartozásának kifejezésében, és az egész felfogás azonosulásával kapcsolatban. Ezen kívül példaértékű jelensége azon felfogásnak, amely szerint a globalizáció folyamata koránt sem jelenti a kultúrák egységessé, egyformává alakulását, csupán más, újfélé módokon válnak eltérőekké a különböző kultúrák, mint korábban. (ERIKSEN 2006:370)

Eriksen elgondolása szerint a társadalmak közötti gyakoribb érintkezés következtében új helyzetek teremthetők, amelyek vizsgálata lehet az új kihívás az antropológia számára. Példáiban ugyan elsősorban olyan népeket említ, amelyek az elmúlt évszázadokban kerültek érintkezésbe a „civilizált nyugattal”, és arról ír, milyen hatással vannak az ő kultúrájukra a globalizáció dimenziói. Feltevésem szerint azonban ezen vizsgálódásokat saját, „modern” és „civilizált” társadalmunkra is ugyancsak ki lehet, és ki kell terjeszteni, mert ránk is ugyanúgy hatással van távolság eltűnése, a gyors kommunikációs csatornák megszületése, az információk sebesebb áramlása.

A továbbiakban részletesebben be fogom mutatni az eredeti naptánc szertartást, elsősorban azon elemeire fókuszálva, amelyek relevánsak lesznek a kutatásomban; illetve magát a közösséget, hogy egy árnyaltabb képet tudjak mutatni a benne lévő emberekről; és az általuk megjelenített naptáncot, annak szellemiségét, eltéréseit és egyezéseit az eredeti hagyománnyal, azoknak az okaira megpróbálok magyarázatot adni, amennyiben találtam rá. Végezetül pedig létjogosultságának kérdésére fogok választ keresni az ő tekintetük tükrében.

2. A Naptánc szertartás a lakota indiánoknál

A fejezetcímbe azért vettem bele a lakota indiánok megnevezését, mert feldolgozott anyagaim legnagyobb része a lakota indián szertartásokról szól, illetve, ahogy azt majd később még jelezni fogom, a közösség egyik szellemi vezetője is lakota naptánc szertartáson vett részt több ízben is.

2.1. Történeti áttekintés

Röviden a naptánc történelméről annyit említenék meg, hogy ezen hagyományt több északi síksági indián törzs is gyakorolta, köztük a sziú vagy az algonkin nyelvcsaládba betagozódó csoportok egyes tagjai; feltehetőleg a 17. század folyamán alakult ki (lakota, dakota, cheyenne, arapaho) (BORSÁNYI 1990:136). A 19. század második felére a hódító telepesek kiszorították földjeikről és rezervátumokba kényszerítették az indiánokat, ahol nemcsak eredeti életformájuk gyakorlásának lehetőségétől lettek megfosztva, de

törvényileg be lett tiltva saját vallásuk gyakorlása is, köztük természetesen naptánc szertartások végzése is. A fehér ember megítélése szerint demoralizáló és barbár cselekedet volt. (MAILS 1997:3) Hogy rákényszerítsék az asszimilációra az indiánoknak fejadagok és évjáradékok juttatását szabtak ki – mivel eredeti életformájuktól meg lettek fosztva más úton nem tudják majd magukat ellátni, gondolták a „fehérek” – és a törvények be nem tartása esetén ezen járandóságok megvonásával fenyegetőztek. (MELODY 1976:5). Az évszámok tekintetében a különböző beszámolók némileg eltérnek, Melody 1881-re datálja McGillycuddy Pine Ridge-i képviselő beszámolója alapján (MELODY 1976:5), míg Mails ugyanerre az emberre hivatkozva 1883-at jelöli meg az utolsó naptánc megtartási évének (MAILS 1997:3). Egyebek között Mails más beszámolókra is hivatkozik, ahol pedig az 1882-es évet jelölik meg az utolsó évnek. Borsányi rövid leírásában úgy összegzi ezen időszakot, hogy 1900-ra szűnt meg a naptánc szertartás gyakorlata az észak-amerikai síkságon (BORSÁNYI 1990:139). Viszont újraélesztésének kezdetét már az 1920-as évekre datálja, és megjegyzi, hogy szórványosan az 1950-es évekig kitart, majd a 60-as években erősödik fel, az indián polgárjogi küzdelmek fellendülésének időszakában (BORSÁNYI 1990:139). Mails ennél jóval költőibben fogalmazza meg a történeteket. Véleménye szerint – kritizálva az előbb említett beszámolókat, amelyekben ugyebár az volt leírva, hogy a naptánc szertartás megszűnt létezni – a naptánc sose tűnt el, az csupán akkor fog eltűnni, ha maga a sziú nép, a sziú identitás fog kihalni, amíg az él, a hagyomány is, csak az 1880-as éveket követően „undergroundban folytak”. (MAILS 1997:5) Annyi azonban bizonyos, hogy a felélesztés, vagy újra virágzás után egyes elemek átalakultak a szertartás részleteit illetően, beemelődtek más törzsi elemek is. (BORSÁNYI 1990:139) Ezért előfordulhatnak a beszámolómban apró eltérések, vagy ellentmondások, ugyanis hiába az általam feldolgozott tanulmányok szinte kizárólag az 50-es évek utáni kiadás, az azokban feldolgozott források egy része még a hivatalos betiltások előtti szertartások leírásait dolgozták fel – kivéve Mailst, aki saját leírásokat készített már a 70-es években gyakorolt szertartásokról.

2.2. A naptánc definiálása

A szertartás több rítusból tevődik össze, célja is többértű és funkciója is több szempontból vizsgálható. Maga a szertartás központi szerepet tölthetett be még a rezervátumba kényszerítés előtt a bölényvadászatból élő törzs életében. Ez volt az az időszak, amikor a

törzs tagjainak kis csoportjai összesereglettek a naptánc tábor felállításához, a törzsi intézmények ilyen alkalmakkor tudtak működésbe lépni, úgymint a rokonsági viszonyok megújítása, baráti kapcsolatok ápolása, szövetségek megerősítése. A közösséggel való szellemi és fizikai összekapcsolódás kifejezését jelentette a szertartáson való részvétel. (BORSÁNYI 1990:137) Másfelől a tánc egy ritualizált manifesztációja annak, ahogyan ők a világot látják, és ezen keresztül osztják meg az egész közösséggel. A tánc azt reprezentálja, ahogyan az emberek részt vesznek a kozmosz egészében. (MELODY 1976:1) A tánc során az embernek teljesítenie kellett előre megtett fogadalmát, önfeláldozása által biztosíthatta a felsőbb erők segítségét önmaga vagy más számára, vagy akár saját maga számára is természetfeletti erőre tehetett szert – vallották a régi hit szerint. (MELODY 1976:3) Egy fohász volt tulajdonképpen a fény és az élet nagy adományozójához, a Naphoz. (BORSÁNYI 1990:136) Összességét tekintve a naptánc a hálaadás, a növekedés, az imádság és az áldozathozatal ünnepe, ami tele volt jelentőséggel, erővel és drámával. (MAILS 1997:2)

2.3. Az időpont

A naptáncot mindig késő június vagy kora július idején tartották a lakoták (MELODY 1976:3). Az egyes beszámolók ezzel kapcsolatban némi ellentétben állnak, Helen Blish például tanulmányában úgy írja le a naptánc idejét, hogy: „azon a napon, amikor a hold négytenyérnyi szélességben a föld széle felett van, s a nap eltűnik a szemünk elől” (BLISH 1933:630.1). Feltételezhető inkább a késő júniusi időpont a hónap indián elnevezésének tükrében, amelynek neve eredetileg Moon of Fatness, ezt a nevet azért kapta, mert ez az időszak, amikor a nap a legmagasabban van és a világ növekvő ereje is erősebb. (NEIHARDT 1932:80) Mindez harmonizál a naptánc azon felfogása szerint, hogy ilyenkor lép kapcsolatba a táncon vállalt áldozatai által az ember a felsőbb erőkkel, akiktől áldást, segítséget kér saját maga vagy más számára. (MELODY 1976:3)

2.4. A szertartáson betöltendő szerepek

Meghatározott szerepeket kell betölteni a szertartások alatt, amelyeket vagy előre vagy folyamatában jelöltek ki. A szertartás egészét egy sámánnak, más néven orvosságos embernek kell levezetnie (BORSÁNYI 1990:137). Az ő felügyelete alatt végeznek el minden

egyes feladatot, az ő irányításával folynak le a szertartások. (MELODY 1976:4) Ő lesz az aki kijelöli a tábor, a szent fa helyét. Mails leírásában is a hely, ahova minden évben visszajártak a szertartást vezető Eigel Feather látomásában lett kijelölve. (MAILS 1997:208) A szertartások folyamán vagy ő, vagy más orvosságos emberek áldják meg vagy tisztítják meg a tárgyakat, helyeket, embereket pipával, illetve sastoll legyezővel. Melody leírásában *vadásznak* kellett kijelölnie a fát, amit majd felállítanak a tánctéren, az *ásóknak* értelemszerűen a helyet kellett a fának kiásni, a *kísérőknek* pedig a szertartás folyamán a rosszindulatú szellemekkel kellett harcolniuk, hogy távol tartsák őket a tánctértől és a tábortól. (MELODY 1976:8) Ezek a feladatok manapság nem találhatók meg, viszont a gyógyító szertartáson kell lennie egy *Szellem Őrzőjének*, *Spirit Keeper*, aki jelen esetben egy nő volt (MAILS 1997:283) vagy az izzasztókunyhózásakor mindig egy ember volt kijelölve a tűz őrzésére, a kövek beadogatására a kunyhóba. Ezt a pozíciót is betölthette nő, ahogyan táncosként is részt vehet a szertartásokon, de a nőknek mindig a férfiak után kell menetelniük a körben, illetve a pihenőidőkben némileg eltávolodva egymástól kell elhelyezkedniük. (MAILS 1997:269, 275)

A leírásokban a zenéről és az énekekről a régi időkben csak említés szintjén szólnak, hogy kijelölésre kerültek a *zenészek*, Mails pedig a gyűjtési folyamat elbeszélésekor leírja, hogy arról nem készítettek felvételt – itt elsősorban hangfelvételre gondol – mert azok túl szentek voltak hozzá. (MAILS 1997:65) Pedig érdekes lett volna, hogy Melody kiket ért a *zenészek*, „*musicians*” (MELODY 1976:8) alatt, ugyanis Mails leírásában egyetlen egy hangszer van, a nagy dob, amit folyamatosan ütnek, ezenkívül pedig az *énekesek* énekelnek. Ő viszont említést tesz legalább arra, hogy a régi időkben milyen bőrt használtak a dobra, és manapság közönséges dobot használnak már. (MAILS 1997:139)

2.5. Tárgyak, helyek

A szertartásban bizonyos tárgyak kulcsfontosságú szerepet játszanak és vissza-visszatérő elemei az egyes rítusoknak. Ilyen eleme például a *pipa*, *szent pipa*, aminek füstjével például megtisztítják a szent fa helyének ásott gödröt, ezzel imádkoznak a fa kivágása előtt a fához, illetve Nagyapához; a gyógyító szertartás elején a gyógyítást kérő személy kezében tartja a pipát és az őrző fohásza után azt megérintve adja át a gyógyító erőt. Az első táncnapon a reggeli táncnál minden egyes megtett kör után pipát ajándékozik egyik

ember a másíknak. (MAILS 1997:234-286) A tánc térben kialakított oltáron is elhelyez a táncok kezdetekor a szertartás vezető orvosságos ember egy pipát, illetve egy *bölénykoponyát*, amiben zsálya van. A bölény tisztelete a régi életmódból következik, amikor még az elsődleges megélhetési forrásuk a bölény prémje volt (BORSÁNYI 1990:136), az oltáron elhelyezett koponya a védelmet és sikerességet biztosította. (MELODY 1976:10)

A naptánc központi eleme a *szent fa*, amely amerikai nyárfából van, a tánc tér közepén ázott gödörbe állítják bele minden évben. A szertartás végeztével ott hagyják, a következő évben az izzasztókunyhóhoz felhasználják tűzifának (MAILS 1997:208). A fát felállítás előtt feldíszítik különböző színű zászlókkal (fekete, piros, sárga, fehér), egy bölény és egy emberfigurával (MELODY 1976:12; MAILS 1997:240). Felállítás után a felajánlást szimbolizáló szalagokat kötnek a törzsére. A fa axis mundi-ként funkcionál a szertartás folyamán meglátásom szerint, hiszen rajta keresztül próbálnak kapcsolatot teremteni a felsőbb erőkkel – például a szakításnál is a „felkötés” előtt is négyszer sétálnak a kör szélétől be a fáig és érintik meg a törzsét, majd „felkötött” állapotban is még négyszer odamennek és megérintik a fát, miközben fohászkodnak. (MAILS 1997:311-331)

A naptánc helyét a szertartást vezető sámán jelöli ki látomás útján, ha megvan a középpont onnantól kötött paraméterek vannak, hogy hogyan kell kialakítani a teret. Melody leírásában még csak egy bejáratról lehet olvasni, amin be lehet menni a megszentelt naptánc táncterére (MELODY 1976:11), Mails viszont már mind a négy égtáj felé mutató kapukról számol be, amik a tánc folyamán tájékozódási pontok is lehettek akár. A tánc tér és maga a tábor is körformát vesz fel, ami a természet körforgását, a folyamatos megújulás gondolatát is szimbolizálhatja.

A táncon meghatározott viseletben kell részt vennie a táncosoknak. A férfiak félmeztelenül, fejükön, csuklójukon és bokájukon *zsályakoszorúval*, a nők teljes ruházatban ugyanúgy koszorúkkal. A koszorún elhelyezett *tollaknak* többféle jelentéstartalma is volt, egyik ilyen volt például a felfelé álló, két oldalról a fejkoszorúba tűzött sastoll azt jelentette, hogy az illető táncos részt akart venni a szakításban. (MAILS 1997:257) A felsőtestre rajzolt ábráknak is volt jelentősége, például a karra rajzolt vállban elágazó vonalrajz azt jelentette, hogy viselője egy orvosságos ember, akinek látomása volt a villám lényekről. A hátra rajzolt kör közepén ponttal a népet és a szent fát jelképezte, így viselője a „hátán viselte a népet” (MAILS 1997:254)

2.6. A szertartás összetétele

A szertartás egészét szabályok és előírások övezik át, és magát a konkrét táncot egy egész sor rítusokkal tűzdelt előkészítési, felkészülési időszak előzi meg. Maga a szertartás négyszer négy napot vesz igénybe. A régi szokás szerint a táncosoknak egy-egy vezetőt, mentort kell maguk számára választaniuk jóval a naptánc időszaka előtt, akikkel a táncra való felkészülési időszakban szoros kötelék alakul ki; ha valaki sámánná akar válni a naptánc folyamán, mentorának is sámánt kell választania. Ez a ceremoniális esemény volt a tulajdonképpeni bejelentése a fogadalomnak, hogy majd részt vesz a naptáncon az illető, ezt még a téli időszakban megtették. Négy lépésben lehet a naptánc szertartás folyamatát a legegyszerűbben leírni a régi hagyomány szerint. Az első mindig a fogadalom bejelentése, a második a fogadalmat tevő felkészítése, tanítása, a harmadik a kétszer négy napos tábor lefolyása és a negyedik maga a tánc. (MELODY 1976:5) Mails érzékletesebb és részletesebb beszámolóiban leírja, hogy a táborba érkezett emberek egy-két nappal hamarabb már odamennek és a közeli domb tövéből és a környékről a fej és végtagkoszorúkhöz szükséges zsályát összegyűjtik és el is készítik a koszorúkat. Begyűjtik az orvosságos ember segítségével a gyógyító szertartáshoz szükséges gyógynövényeket, és a táborhoz kapcsolódó pihenőhelyeket is elkészítik már ilyenkor. (MAILS 1997:215)

A régi időkben az első négy nap folyamán kerültek kiválasztásra az egész szertartást vezető sámán, a szent fához menetelő férfiak, a fát kivágó nők vagy leányok, a vadász, az ásó, a zenészek és a kísérők személye. (MELODY 1976:7-8) A fát „kivágó” lányok négyen voltak, akik egyet-egyet ütöttek egy baltával a fa törzsére a négy égtáj szerint, de a valódi kivágást két férfi végezte el Mails beszámolójában (MAILS 1997:234), Melodynál pedig kifejezetten a nőnek kellett az utolsó csapást elvégeznie (MELODY 1976:7). Ezeken a napokon készülnek fel konkrétan magára a négy napos táncra. A *szent fa*, *Sacred Tree*, megkeresése és kivágása a két beszámoló szerint nem ugyan abba a négyes intervallumba tartozik, Mails a négy napos tánc előtti napra írja a fa kivágását (MAILS 1997:236), míg Melody csak a tánc négy napjának második napjára datálja a fa kivágásának eseményét. Ebből is látszik, hogy a régi és az új hagyomány szerinti szertartás időrendi felosztása igencsak eltér egymástól. Mails írásában a második négy napon végig táncszertartások vannak (MAILS 1997:297), míg a régi idők leírása szerint maga a tánc csak az utolsó napon

van és szakítást is csak ekkor végeznek. (MELODY 1976:20). Borsányi leírása is megegyezik Melody időbeosztásával. (BORSÁNYI 1990:137)

Habár az újjáélesztett naptánc valóban eltér szerkezetét tekintve, bizonyos elemek az életmódváltás miatt tűntek el belőle feltehetőleg – hiszen maga a naptánc is egy életmódváltás következtében alakult ki a 18. századra (BORSÁNYI 1990:136) – több olyan elemmel is bővült, amelyek a régi típusú szertartás komplexumába még nem voltak jelen. Ilyen például az előkészülési időszak mind a négy napjának reggelén végzett izzasztókunyhózás, vagy éppen a tánc napjai során tartott gyógyító szertartás. Ezeket az elemeket az újjáéledés után emelték be a rítuselemek közé. (BORSÁNYI 1990:139)

A naptánc tetőpontja a szakítás, amikor az ember bőre alá vágnak egy sebet, amibe – egy pöccökkel felemelve a bőrt – egy kötéllel a szent fához kötik ki magukat. A régi időkben ez a rítus egy kész drámai előadás volt, négy résszel (elfogás, kínzás, fogság és kiszabadulás). (MELODY 1976:19; Borsányi 1990:137) Az újabb leírásokban kevésbé színpadiasnak van megszervezve és sokkal nagyobb hangsúlyt fektet a szellemi kapcsolat elérésére, az áldás elnyerésére. Saját megítélésem szerint ez azért lehet, mert a régi időkben – amikor még csak férfiak vehettek részt táncosként a szertartáson – ez az esemény a harcosokat és a bölényvadászokat állította a középpontba, akiknek a négy nagy erény bebizonyítása volt a célja a részvétellel (bátorság, bőkezűség, állhatatosság és becsületesség), ami a jó harcos ismérve volt (BORSÁNYI 1990:138). Mára a harcias jellem bebizonyítása kevesebb jelentőséggel bír, és fontosabbá vált az elmélyült kapcsolat megteremtése a természet erőivel, ahogy Mails leírásában nevezik, Nagyapával. A kulcsfontosságú gondolat, ami nem különbözik a régi idők és a mai fogadalomtételek között, maga az áldozat vállalása. A szertartás folyamán ugyanis a táncos valakiért fohászkodik, hogy arra jobb sors vetüljön a jövőben. De a kérésért cserébe adnia is kell valamit, de mivel semmit sem birtokol valójában, kivéve egy dolgot, amelyet feláldozhat, az a saját teste. Minden más, amit adna, nem érne semmit. Aki képes a saját testéből adni, annak a fohásza fog meghallgattatásra találni. (BORSÁNYI 1990:138)

3. A kutatott közösség bemutatása²

Röviden már szóltam a bevezetőben az általam kutatott közösség mibenlétéről, lényegesebb aspektusairól, de szeretném egy kicsit részletesebben körülhatárolni a jelenséget, hogy ezáltal tisztább képet tudjak alkotni majd, hogy miért és hogyan is ágyazódik bele a dolgozat témáját adó szertartás.

3.1. Általános körülhatárolás

A közösségnek egy szellemi vezetője van, Sólyomfi-Nagy Zoltán, aki 21 éve ismerkedett meg Jonathan Horwitz tanításaival, aki akkortájt Magyarországon tartott indián szertartásokat és tanításokat, amelyek lényege, hogy droghasználat nélkül, dobok és csörgők segítségével tudjon az ember transzállapotba kerülni. Ezen kívül Somogyi István által szervezett indiántáborok rendszeres résztvevője volt Cserkúton. Az indián hagyományok megismerése és elsajátítása mellett kezdett el érdeklődni az „ősi magyar hagyomány” iránt, mert saját bevallása szerint, habár átérezte az indián rítusok szellemiségét, teljes mértékben nem tudott velük azonosulni, „saját hagyományát” szeretne volna megismerni és azon keresztül átszellemülni. Legfőbb tanítója, aki utódjának nevezte ki, Koppány nembéli Karaul Tokmak Horváth Fia János György már az „ősi magyar hagyomány” ápolását hagyta rá örökölni, és 2002-ben Őrző Tokmak Karaul táltossá avatta. Így a két vonalat egybekötve és egy rendszerezettebb világképet kialakítva kezdte meg tanításait 15 évvel ezelőtt. Az „ősi hagyományról” alkotott gondolatait elismert és kevésbé ismert szakemberek munkáira hivatkozva állította össze (eredetileg tanári végzettséggel rendelkezik), az adott témában kutató szakemberek közül többel is személyes kapcsolatot ápol mind a mai napig, akiket gyakran meg szokott hívni különböző eseményekre, hogy előadást tartsanak a magyar őstörténetről, hagyományainkról. Köztük például Hoppál Mihály néprajzkutatót, Kovács Imre Barna kalligráfust, gasztronómust, Halmy György filmrendező, vagy Gillich Sándor lótenyésztőt szokta felkérni, aki a Semmelweis Egyetem Testnevelés és Sporttudományi Kar lovaskultúra szakirány vendégelőadója.

Tagjai folyamatosan kapcsolódnak be a közösség életébe, vannak akik régebb óta ismerik egymást, és az is megesik, hogy csak bizonyos embereket ismernek éveken keresztül. A bekapcsolódásnak több lehetősége is van, például jó néhányan az úgynevezett „Ősforrás

² A 3. és 4. fejezet összes idézett szövege az eseményeken való részvételeim során leírt jegyzetek, és Sólyomfi-Nagy Zoltán saját szövegeiből vannak, amik a <http://www.tengrikozosseg.com> oldalon bárki számára elérhető.

Iskola” keretein belül ismerkedtek meg az alapgondolatokkal, tapasztalásokkal, egymással. Van, aki csak bizonyos szertartásokon vesz részt. Az iskola keretein belül magyar őstörténeti előadásokon vettek részt először az érdeklődők, majd önismereti és gyógyító gyakorlatokat sajátíthattak el, egy négylépcsős fokozatban – minden fokozat eléréséhez hat különböző témájú összejöveteleket kellett teljesíteni. De nem kötelező részt venni az iskola tanításain, ahhoz, hogy a közösség aktív résztvevője legyen valaki. Jómagam is az egyik télen induló csoport résztvevőjeként kerültem be a körbe, ahol rajtam kívül még tizenegy ember hallgatta végig Sólyom gondolatait. Volt, aki már régről ismerte Sólymot – egymás között ezen a néven nevezik meg általában őt –, volt, aki maga is szertartásvezető, dobkör vezető volt, de szeretne volna végigcsinálni és megismerkedni a tanítás egyéb részeivel is. Az idő folyamán lemorzsolódtak ugyan egy páran, mert kimaradtak egy-egy alkalomról és úgy már nem lehet folytatni a többiekkel az utat. Amikor körkérdés formájában mindenki elmondta, hogy milyen céllal érkezett ide többen elmondták, hogy elsődleges okai a „hagyomány” megismerése, a tanítások elsajátítása, saját maguk megismerése, félelmeik legyőzése. Többen megemlézték, hogy már megismerkedtek többféle tanítóval és közösséggel, akik hasonló elveket hirdettek, de egy idő után csalódtak bennük, így otthagyták. Abban a reményben jöttek ide, hogy itt nem kitalált, hamis, csalóka mesékkel fogják traktálni őket. *„A gyökereink megismerése által leszünek képesek megismerni saját magukat.”*, fogalmazta meg az egyik első találkozásunkkor az egyik úton járó személy. Az elméleti tanításokról folyamatosan hangsúlyozta Sólyom, hogy nem dogmatikus tételek, hanem irányelvek, gondolatok, ahogyan ő látja a világot, ahogyan ő megértette az általa felhalmozott ismeretek alapján; ezzel lehet egyet érteni, vagy nem. Az iskola nem „táltosképző”, ahhoz, hogy valaki tanítójává váljon az átadott ismereteknek több éves tapasztalat, „aktív szellemi élet gyakorlása” szükségeltetik, ezt a közösség minden tagjától elvárják, hogy észben és tiszteletben is tartsa. Az iskola tanításai alatt az ember elindul egy úton, ahol meg kell tanulnia önmagára figyelni. *„Az iskola tanításainak első célja a „révülés” (lélekutazás) biztonságos megtanulása. Utazás egy, a hétköznapi tudatunkkal nem érzékelhető világba, mélyebb önmagunk világába, a belső tudás és erő növelése érdekében. Őseink hagyományait alázattal, tisztelettel felhasználva, életünket, az ÉLETet jobban megértő emberekké válhatunk.”* Így fogalmazza meg a közösség szellemi vezetője az iskola célját. Ha ezt megpróbáljuk egy racionális gondolkodású ember nyelvére lefordítani, én úgy gondolom és azt tapasztaltam, hogy a tanítások és gyakorlatok által a mai modern, rohanó világ áldozata, a modern kor embere megtanul kicsit lelassítani, a figyelmét önmagára irányítani és figyelni, megérteni a benne lezajló folyamatokat, hogy

valóban kezelni tudja saját problémáit, félelmeit, és egy jobb lelkiállapotú életet éljen. Az összejöveteleik során az élmények megosztása által pedig az emberek egymástól tanulhatnak, ezért nem csak önmagukra való figyelmességet, de a társaik meghallgatására és megértésére való képességüket is felerősítik az ilyen alkalmakkor, ami a többszörös gyakorlás folyamán végül ugyanolyan rutinná tud válni az életükben, mint a köszönés.

Tehát a közösség tagjainak kapcsolatai igen eltérőek, ki jobban, ki kevésbé ismeri a másikat, de azért egy szűk, aktív csoportról van itt szó. Érdeklődői, kíváncsiskodói, közös véleményt osztói többen is vannak – ez például a tavaszi „Haza hangolása szeren” mutatkozott meg Dobogókőn, ahol több százan gyűltek össze egyszerre, hogy együtt kapcsolódjanak be és „erősítsék fel a Föld segítő, gyógyító rezgéseit”. A szertartásokon való részvételen kívül személyes felajánlásokkal lehet segíteni az útját a közösségnek – legyen az akár fizikai, anyagi vagy egyéb formájú.

A tanítások helyszíne 2009 óta leggyakrabban az „Ősforrás Központként” elnevezett telek, ahol Sólyom és családja él, Tát és Tokod faluk metszéspontjában egy domboldalon, a természet ölén. Sólyom ezen kívül vezet találkozókat több vidéki városban (Kecskemét, Eger, Békéscsaba), illetve előadásokat, koncerteket ad Budapesten, külföldön pedig már több alkalommal képviselte a „magyar táltos hagyomány őrzőit” konferenciákon, kapcsolatépítő baráti látogatásokon. De a legtöbb eseményt az Ősforrás Központban tartanak, bizonyos szertartásokat csak ott lehet elvégezni – ilyen lesz például a Naptánc is, de a „Látomáskereső szert” is a közeli domboldalon csinálják végig, az Izzasztókunyhó szerek, amiket ő vezet, szintúgy itt tartatnak meg. Pontosan ezért a telek területének legnagyobb részét a különböző szertartások lebonyolítására kialakított terek alkotják. Az udvaron egész évben fel van állítva egy jurta, ahol a tanítások egy részét tartják, illetve az oda látogatók számára szállásként is funkcionál. A terület folyamatos átalakítás alatt van még mindig, így időszakonként Kalákát tartanak, amikor a közösség tagjai, ha tehetik elmennek és kapacitásukhoz mérten segédkeznek a tereprendezésben, átalakításban, mert számukra is ugyanolyan fontos a Központ fejlesztése, szellemileg ők ugyanúgy birtokosai ezeknek a tereknek, mint maga Sólyom, vélekedésük szerint. A területet gyönyörűen elkészített „Ősök Kopjafája”, „Nagyboldogasszony Oltár”, „Áldás Kapu” és „Összetartozás Fája” faragványok díszítik, amik ugyancsak felajánlások voltak a Központ számára. Az udvaron és a ház közösségi részében mindennek megvan a maga helye,

megvan az oka, hogy miért pont oda van elhelyezve, át meg átszövődve egymásba, erősítve, kiegészítve egymás szellemi erejét.

3.2. A jelen közösség

Egy csoport összetartozásának kifejezésére többféle lehetőség is van, ez lehet a közös anyanyelv, szaknyelv, kódnyelv, vagy a kulturális hagyományon, szimbólumokon való osztozás, azonos vagy hasonló stigmák viselése, a fontos, hogy onnantól beszélhetünk valójában közösségről, ha a felsorolt elemek egy része legalább megtalálható az adott csoportban. Az általam kutatott közösség tagjai összetartozásuk kifejezése érdekében egy név alatt, fogadalomtétellel kinyilatkoztatva csoportosultak. A „Tengri Közösség” nevet most tavasszal vették fel, amely során egy szertartásos fogadalomtétellel és „Izzasztókunyhó Szerrel” ünnepelték meg az eseményt. A közösséghez bárki csatlakozhatott, aki a fogadalmat elmondja.³ A név mellé csatolódott egy jelkép is, ami Tengrit ábrázolja, illetve az ég kékjét, a világoskék színt társították még az kontextushoz.

1. A közösség „logója”

³ A Tengri Közösség fogadalma:

*Végtelen kék ég s ölelő zöld föld,
Termető tengri s termékenyülő boldogasszony előtt fogadom, hogy
A
Tengri közösség
Tagjaként
A természet,
Az eredendő szerves műveltség
S hazám védelme érdekében munkálkodom.
Társaimmal nyílt szívű s becsületes maradok, hozzájuk szeretettel, tisztelettel és segítő szándékkal fordulok.
Követem őseink három legfontosabb tanítását:
A hűség, bátorság, becsület erényét.
Áldás*

Azóta gyártásra kerültek ebben a színben egyen pólók, melyek viselése nem kötelező, de megvétele kifejezi a közösséggel való azonosulást, illetve tervezik egy speciális veretes öv elkészítését is, amelyre a vereteket a különböző szertartásokon való részvétel után lehet elnyerni. Sólyom úgy fogalmazta meg ennek a létrejöttét, hogy *„ez nem kreálmány, hanem visszatérés a gyökerekhez, és egyben tiszteletadás más vallásokkal szemben”*. A név, Tengri jelentését még a későbbiek folyamán részletesen értelmezni fogom. A közös névválasztáson kívül egy közös célt is kijelöltek maguk számára, ennek követésére teszik le a fogadalmat tulajdonképpen. „A Tengri Közösség azzal a céllal jött létre, hogy tagjai ápolják a „magyarság eredendő, szerves kultúráját” és „jó kapcsolatokat tartsanak fent közelebbi s távolabbi (rokon) népek hasonló szellemű közösségeivel”. Keressék és kövessék a „Tiszta Forrásokat”, mely által boldog emberré és egy összetartó közösség tagjaivá válhatnak. *„E tiszta források, melyből tanulunk, merítkezünk: a magyar nyelv s a benne rejlő bölcsességek, üzenetek, tanítások; az eredendő ünnepkör s annak jelentései; a természet rendje; népmeséink tanításai a Belső Ösvény útján; a köztünk élt s élő tudó emberek bölcsessége; a mindannyiunkban élő Eredendő Tudás; őseink (s rokon népeink) természetközeli "Tengri"⁴ (tenger - tengir - tanra - tanri - istenger - istengri - isten...stb), azaz "Végtelen, Végtelen Lélek, Végtelen Tudatos Lélek" hite.”*

3.3. Szövetség

A közösség összetételével kapcsolatban még annyit szeretnék megemlíteni, hogy Sólyom nem csak szakemberekkel, de más tanítókkal, szellemi vezetőkkel is jó kapcsolatot, barátságot ápol. Közülük is Fehérholló Öskü, a Tűzmadár Táltos Dobkör alapítója és vezetője régi jó barátja, Barát „Betyár” István dobkör vezető és Regös Sziránszki József író, énekes szintén jó barátai, közös egyetértésben, egymást támogatva szervezik programjaikat. Egymás szertartásain gyakran részt vesznek, közös énekléseket, dobolásokat is tartanak, így az őket követő személyek is „átjárnak” a közösségekbe. A nyár folyamán ők négyen megalakították az ATAMURA Szövetséget, amelynek négyen tagjai, és azóta több szertartást is együtt vezettek le – köztük a nemrég megtartott Ősök Ünnepét is az Ősforrás Központban. Lényege a szövetségen, hogy ők négyen kiállnak egymás mellett, nem áll szándékukban kihasználni egymás tudását, senkit nem akarnak háttérbe

⁴ A tengrizmus, azaz az Örökkévaló Kék Ég tisztelete általánosnak mondható a belső-ázsiai lovasnomád népeknél, az eget mint egyetlen istent, és mint főistent is tisztelték. (LÖRINCZ 1975:174)

szorítani, hanem együtt dolgozni a jobb világ eléréseért, mondták el többször is, mikor bejelentették a nyári Tátos Ünnepen.

4. Magyar Naptánc - Kök Tengri Szer

A bemutatott közösség egyik alappillére tehát az „ősi hagyományhoz” való visszatérés, elemeinek nem csak ismerése, de gyakorlása is. Mint már írtam a hiányos elemek pótlására más kultúrák tudásából merítkeznek, olyan természeti népekből, akiknek hitvilága bizonyos gondolatok terén harmonizál, a mi megmaradt tudásunkkal. Az idő múlásával kapcsolatos ünnepek feltételezhetően fontos szerepet tölthetnek be a mi őseink életében is – így véli legalábbis a közösség –, akárcsak más természeti népeknél is. De mivel mára elveszett az erről szóló tudás, helyettesíteni kell, lehetőleg olyan cselekedettel, ami az adott időponthoz köthető és összeegyeztethető a rendszer többi részével. Súlyom ismeretei az észak-amerikai indián hagyományokról igen részletes volt, nem csak mert Magyarországon járt indián tanítóktól tanult, de jómaga többször is járt amerikai indián rezervátumokban, és ott sok időt töltött el az indiánok között, megismerte nyelvüket, gondolkodásukat, megtanulta szertartásaikat és mindezen tudásból, amiről úgy gondolta, hogy fontos és hasznos, hogy megismerje, megtapasztalja az ember, ami segít a „Belső Ösvény” végigjárásában, ahogy ő fogalmaz, azokat beleillesztette tanításaiba.

A nyári napforduló is ilyen fontos fordulópont lehetett az évkörben, vélekedésük szerint, ezt is megünnepezték őseink, hiszen *„a Nap, az éltető napfény nélkül semmilyen élet nem létezne a Földön”*. Manapság ezt egy naptánc szertartáson keresztül valósítják meg, egy többnapos rítus folyamán, amelyet Magyarországon immár tizenhárom alkalommal tartottak meg. Súlyom elbeszéléseiben többször hangsúlyozta, hogy a magyar naptánc sosem volt teljes másolata indián „testvéreinek”, a kezdetektől fogva saját hagyománybeli elemekkel felépítve valósították meg a szert.

4.1. A Kök-Tengri Szer elnevezés magyarázata a tanítások és elbeszélések alapján

A szertartás maga egy struktúrába ágyazódik bele, a tanítások elméleti szerkezetének vázát egy négyes kapcsolatrendszer alkotja, amire ráfűződik a négy elem, a négy égtáj, négy szín és a négy évszak, és az azokhoz kapcsolódó ünnepek. A nyári napforduló idején tartandó

naptánc egyike a négy nagy ünnepnek, a téli napfordulókor, a tavaszi és őszi napéjgyenlőségkor tartottak mellett. Mind a négy ünnepnek megvan a maga beszédes elnevezése, ami magában foglalja az adott ünnep szellemiségét⁵. A naptánc „Kök Tengri Szer” nevében a „kök” jelentése *kék*, amit átvitt értelemben fényesnek értelmeznek, a „tengri” jelentése *végtelen, végtelen lélek*, tágabb értelemben azt jelenti *isten* – a tanítások során pont az ellenkező irányból szokta magyarázni a két szó kapcsolatát, amikor arról szól, hogy mai szavainkban, melyek eredeti jelentését a kereszténység felvétele után formáltak át, hogy az ősi hitet megszüntessék, „isten” szavunk eredeti jelentése a végtelen „szabad lélek”.⁶ A „szer” kifejezés nem egyszerű nyelvtani rövidülés, tanításuk szerint az eredeti szó volt a „szer”, hiszen benne is van a mai kifejezésben, hogy „szert tart” (szertartás), a „szert tartani” kifejezés jelentése pedig *kicsiben az égi rendet (kozmikus) megjeleníteni*. „A Kök Tengri Szer tehát úgy érthetjük: a Fényességes Isten Ünnepe”, fejezi be a gondolatmenetet Sólyom. Túlmagyarázva most már a dolgot akkor, azért Kök, azaz Fényes az ünnep megnevezése, mert a nap ekkor áll a legmagasabban, ekkor a legfényesebb, „akkor éri el legnagyobb erejét”.

4.2. Mit jelent a magyar naptánc a közösség megfogalmazásában?

A beszélgetések folyamán az indián felfogás több eleme is felbukkant, amikor arról volt szó, hogy valaki miért is vesz részt egy ilyen szertartáson, mi az ünnep célja. Elmondásuk szerint „a tánc során az égiekhez fohászkodnak valami vagy valaki konkrét személyért, hogy jobb sorsa legyen a jövőben” – ez lehet valakinek egy komoly betegségből való felgyógyulása, vagy erő kérése valami komoly elhatározás véghezviteléhez. A kérések személyenként eltérhetnek, de olyan is megeshet, hogy előre felszólal valaki, hogy a többiek segítségét kérje, hogy az ő hozzátartozójának jobbulásáért fohászkodjanak, mert úgy vélik, minél többen fohászkodnak ugyanazért, annál jobb esély van a bekövetkeztére. A kérésért cserébe pedig áldozni kell, fel kell ajánlani valamit cserébe. És akkor itt is elhangzott a gondolat, hogy „a testemen kívül én semmi másnak birtokosa nem vagyok, ezért abból kell adnom”. Itt a testből való felajánlást nem kell a szó szoros értelmében

⁵ A téli napforduló ünnep elnevezése „Kara Tengri Szer”, amelyben a „kara” karacson szavunkra utal, eredeti jelentése: kara/hara ~ fekete, mélység, cson/csun ~ fordulás. A tavaszi és őszi napéjgyenlőség ünnepének neve „Bor Tengri Szer”, amiben a „bor” szürkületet, a fény és az árnyék egyensúlyát jelenti.

⁶ *isten* → is + ten ~ isz,ész, a szabad lélekrész megnevezése, ami ki tud lépni a testből és vissza is tud belé találni; ten, ami a tengri szó lerövidült formája

venni, ahogy az indián szertartásoknál a szakítás eseménynél valóságos húsdarabot adakoznak a táncosok. Maga a fárasztó tánc, az étlen-szomjan levés, fizikai megterheltség is áldozatnak számít a testből. (Ez valószínűleg az indián hagyományban is így lehetett, mert ott se mindenki vállalta a szakítás procedúráját, volt aki csak táncolt, de ott kifejezetten erre csúcsosodott ki az esemény.) Egy későbbi időpontban zajlott beszélgetés során érdekes volt számomra azt hallani, hogy ezt a gondolatot nem csak a naptánc idejére korlátozva gondolják, hanem az élet mindennapi apró dolgaira levetítve is. *„Le kell mondanod valamiről, ami te számodra lehet, hogy kedves lenne, azért, hogy a későbbiekben valami más jó történjen veled, amire szükséged van.”* A beszélgetőpartnerek egyike kicsit nehézkesen akarta felfogni, hogy ez mit is jelent, ezért pár konkrét példát is felhoztunk, hogy jobban megértse a dolgot – én például azt hoztam fel, hogy fel kellett áldoznom egy számomra fontos alkalmat, amit a rokonaimmal akartam tölteni, hogy eljöhessek a következő tanításra, cserébe, hogy a dolgozatom sikeresen gyarapodhasson és majd a jövőben elkészülhessen.

„A Nyári Napforduló megünneplésével a Napnak, az éltető energiák örökös megújulásának, az élet újjászületésének, Öregistennek, Tengrinek s Termékenyülő Anyánknak, Ukkónak, Boldogasszonynak mondunk köszönetet.” Így fogalmazta meg Sólyom a szertartásról szólott leírásában, hogy mit is cselekszenek meg ekkor. Ebben a gondolatban benne van a körforgásban való hit, a férfi és a női princípiumok kettősségének fontossága, az Ég és a Föld kettőssége⁷. Illetve, hogy köszönetmondás is a szertartás, nem csak kérés és adás.

A táncon való részvétel pedig egy másik szinten az emberi kapcsolatok, egymás segítése, buzdítása a kitartásra, a közösség életében és az egyéni életekben is kulcsfontosságú szerepet játszik. Általa – saját bevallások szerint – az ember olyan erőkre és tanításokra tehet szert, amit sehogy másképp nem tud megszerezni. Ugyancsak az indián hagyományt idézi, hogy a tánc során valamilyen látomást kaphat, kapott a táncosok közül valaki, ugyancsak saját beszámolás alapján.

⁷ A fentiekben leírt négyes osztatú rendszert, ami egy horizontálisan elhelyezett struktúra, kiegészítik egy vertikális iránnyal is, az Ég és a Föld részekkel (az ég a férfi, a föld pedig a női princípium megfelelője), amivel a hármas osztatú világrendszert emeli be a gondolatkörbe (ázsiai sámán hagyományrendszer, illetve a magyar táltoshagyomány eleme), az egész origójában pedig a „hetedik te magad légy”, szokták mondani. Így az egész keret a központi gondolatkör, az önmagunkra figyelés szimbolikus megfogalmazása lesz.

Összefoglalva az ő szavaikkal: „*A megmaradt tudásra építve olyan szertartást keltünk életre, melyben minden résztvevő megélheti őseink iránti tiszteletét, a világ teremtése és működése iránti csodálatát, megtapasztalhatja saját erejét, a hétköznapi túlélési képességeit, Teremtő Urunk: Öregisten (Tengri) s Termékeny Anyánk: Ukkó, Boldogasszony foghatatlan áldását.*”

4.3. A naptánc résztvevői

A szertartás legfontosabb szereplői a táncosok. Táncosnak viszont nem jelentkezhet akárki, több feltételt is teljesíteni kell, mielőtt valakiből táncos lesz, ugyanis ismeretlenül, felkészületlenül, még az út elején járó ember nem tud még megfelelő minőségben részt venni egy táncon, és ügyetlenségével, tapasztalatlanságával elronthatja másik élményeit. Egy ilyen szertartásra, mind szellemileg, mind lelkileg megfelelően „fel kell nőnie”, meg kell élnie az embernek. Pontosan ezért táncos csak az lehet, aki már részt vett legalább egy Látomáskereső Szeren, a lentebb felsorolt szerepek közül már legalább egyféle minőségben, de inkább többféle, részt vett naptánc szertartáson. Ezen kívül elkészítette saját maga számára a tánc kellékeit, ruháját, és az előkészületekben segédkezett. És a legfontosabb feltétel, hogy a „Szertartás vezetőnek” el kell fogadnia a jelentkezést. A Szertartás vezető a táncosok közül kerül ki. Naptáncot csak az vezethet, aki már előtte legalább öt naptáncon részt vett. Súlyom mielőtt itthon elkezdte volna a naptánc szertartások szervezését öt alkalommal vett részt lakota indiánok által tartott naptáncon – ezekről az élményeiről rendszeresen szokott mesélni a tanító hétvégéken is. Aki nem teljesítette ezeket a követelményeket és mégis szervez ilyen szertartást, azt a közösség nem fogadja el „naptánc szer minőségnek” – egyesek ezt nyíltan ki is mondják, van aki hallgatólagosan véli így, és természetesen van, aki ezen részével nem törődik olyan komolyan, vagy legalábbis személyfüggővé válhat a megítélése. Ezek már olyan kérdések és hozzáállások, amik teljesen személyfüggőek, és mindenkinek saját magában kell ezeket a dolgokat a helyére tennie.

A táncosok közül kerül ki még a „Férfi táncosok vezetője”, ő egyben a Szertartás vezető is általában, vagy az ő segítője – így például idén is egy másik ember volt erre kinevezve –, értelemszerűen férfinek kell lennie az illetőnek, illetve a „Női táncosok vezetője”, ő pedig értelemszerűen egy nő.

A szertartás többi résztvevői a következő minőségekben vehetnek részt a naptáncon: belső segítő, dobosok-énekesek, külső segítő, tűzőrzők, vendégek-látogatók. Közülük az énekeseknek, a dobosoknak és a két területen segítőknak is van egy-egy vezetője. Ezek a titulusok érezhetően egy alá-fölérendeltségi viszonyban vannak egymással, de ahhoz, hogy táncos legyen valakiből, nem kell minden „ranglétrát” végigjárnia. Például a velem egy találkozókra⁸ járók közül az egyikőjük idén vett részt először ilyen szeren énekes minőségben.

A belső segítő feladata a tánc pihenő idejében kiszolgálni, segíteni a táncosokat, illetve a kapcsolatot fenntartani a köztük és a kintiek között. Azért is belső segítő az elnevezés, mert a tánc számára elkerített részbe bemehetnek, illetve onnan ki is mehetnek a szer alatt. A táncban nem vesznek részt, így a „Szent Körbe” sem léphetnek be, de ők kivételesként beszélhetnek a táncosokkal. A dobosok-énekesek dobbal, esetleg más ősi hangszerekkel (pl. kürt, síp, doromb, töröksíp, csörgő, kobza) kísérve a tánc ideje alatt éneklik a szertartás dalait. Egy ideje a szertartásokon egyetlen hangszer van, a nagydob, hogy ne csússzon el a dallam ütemessége. A dalok szövegeinek egy része Sólyom saját költeményei, de Somogyi István dalaiból is átvettek párat. (A dalok összeállítása az évek során csak nagyon kicsit változott.) Ők szintén az elkerített területen belül vannak, esetleg külön, e célra felállított jurtában laknak, válthatják egymást, ehetnek, ihatnak. A külső segítő elnevezés is igen beszédes, ők az elkerített területen kívül maradván segítenek a szertartás zökkenőmentes lebonyolításában, a rend fenntartásában. Sem ők, sem az énekesek nem szólhatnak a táncosokhoz a tánc alatt. Ezen kívül vannak még a tűzőrzők, akik az izzasztókunyhózáznál segédkeznek, a tűzrakást őrzik – amit az egyik indián megnevezésének tükörfordításában „ki nem aludható tűznek” neveznek –, amíg a kövek felhevülnek, illetve ők adogatják be a köveket a kunyhóba. Rajtuk kívül még vendégként vagy látogatóként lehet részt venni a szertartáson, ők az Árnyékvető alól figyelhetik a táncosokat, de nem szólhatnak hozzájuk és nem nézhetnek a szemükbe.

⁸ Az Ősforrás Iskolán belül, ha már az iskola analógiájánál maradunk, az évfolyamokat nevezik csoportnak, minden újonnan induló csoport kap egy nevet, amit végigvisz az úton, én például a Hiúz csoport tagja vagyok. Az elnevezéseknek, hogy mi miután jön tudtommal nincs jelentősége, de minden név képvisel valamilyen felsőbbrendű erőt – ezek általában állat vagy növénynevek választásában mutatkozik meg.

4.4. Helyek, tárgyak

Az Ósforrás Központban kialakított szent terek közül központi helyen fekszik a „Naptánc-tér” vagy másképp „Tánc-tér”⁹. A tér egész évben nem kerül megbontásra, és habár nem szentségtörés, tiszteletből egyéb napokon sem illik a kör területén belülré menni senkinek, hacsak nincs rá jó oka, vagy, mert valamilyen más szertartás folyik esetleg rajta – a Tengri közösség ünnepélyes fogadalmótételét is például ott bonyolították le tavasszal. A tér közepén van elültetve egy nyírfá, az „Égígérő Fa”, amelyre a szer kezdete előtt a fogadalmi szalagokat kikötik. A régebbi naptánc szereik alkalmával még felállításra került a „Szent Fa”, Sólyom azonban arra az elhatározásra jutott, hogy ültetett fá kerül a tér közepére, bevallása szerint egy élő fá sokkal derűsebb látványt nyújt. A szent fá jelenléte az indián szertartásban volt az egyik fő indoka, igazolása annak, hogy jogosultsága van a beemelésre az „ősi magyar hagyományba”, ahol az Égígérő Fa szimbóluma népmeséinkből a mai napig közismert – Sólyom vélekedése szerint. A tánc-tér négy égtájra néző szélén két-két kisebb nyírfák állnak a kapukat kijelölve, illetve a kör két majdnem szemben lévő oldalán, a keleti és a déli kapu között, és a nyugati és az északi kapu között kerültek kialakításra az énekesek-dobosok helye, és a táncosok pihenőhelye. Az „Áldás Kapu”, ahonnan indulva levonulnak a tánc kezdetekor a Tánc-térre nem messze, eggyel felsőbb teraszon áll, tőle pedig pár méterre áll a jurta. A köztük lévő szabad füves téren tudnak sátorozni a szertartás résztvevői.

Ezektől egy kicsit távolabb, a domboldal egy lentebb lévő teraszán van kialakítva az Izzasztókunyhóknak fenntartott tér, magával a kunyhóknak a vázával (ha épp nincs használatban) a Tűzgödörrel és a kettő között félúton lévő oltárral. A kunyhózások idején erre az oltárra lehet elhelyezni személyes tárgyaikat az embereknek, amiket megszeretnének tisztítani.

A táncosok viselete az egyetlen, ami meg van kötve előre. A kellékeket a táncosnak kell magának elkészítenie előre. Az öltözeteket hagyományos ősi magyar díszítőelemekkel, egyéni motívumokkal lehet kiegészíteni, felszerelni. Ezen kívül minden táncnak viselnie kell magán zsályából készült boka- és karkötőket, és a fején ugyancsak zsályából készült koszorút, kezében sas vagy sólyomtollat kell tartania vagy egyéb szertartásos tárgyakat –

⁹ A következőkben a Sólyomfi-Nagy Zoltán által használt kifejezéseket fogom használni a terek és tárgyak megnevezésére, amelyek egy része az azonos vagy hasonló indián elemek nevének szabadfordítása, de törekedve arra, hogy beszélőnevek legyenek, és a magyar hagyományelemeket tükrözzék, amikkel azonosíthatók esetleg.

mivel a szertartásról nincs senki kizárva, így van rá példa, hogy külföldi személyek is részt vesznek a szeren, akik így egy kicsit színesíthetik a kulturális elemeket, idén például több német is elutazott ide emiatt. A zsályakoszorúk egyértelműen indián átvételek, de a zsálya, mint gyógynövény, nem lenne indokolt a kihagyása, hiszen nem csak az észak-amerikai indiánok ismerték és használták ezt a növényt gyógyításhoz.

2. Előtérben az Áldás Kapu, mögötte a Tánc tér imázslókkal

Az idei naptánc egyik új díszítőeleme volt az „Égigérő Fa” és az „Árnyákvető” közé kikötött imázslók, amiket a buddhista imázslók mintájára, Sólyom által, látomásokban kapott képek alapján megrajzolt szimbólumok voltak. A kis ábrák rovásírással leírt szavak szóképei voltak. A szavak: Áldás, Szerelem, Isten, Babba, Hűség, Becsület, Bátorság. A zászlók naptánc után lekerültek a térről, amióta így „ereklyének, erőtárgynak” tekinthetők és most megvásárolhatók, amivel a következő évi naptáncot támogatja az illető.

3. Szerelem és

4. Áldás feliratú imázászlók

4.5. A szertartás

A kétszer négy napos felbontás itt nem él. Két nap előkészületek, három nap tánc, az utolsó nap délutánján záró lakoma, rá következő nap táborbontás. Ezt a kicsivel kevesebb, mint egy hetes időintervallumot több találkozó, megbeszélés előz már meg, ahol a szervezési dolgok egyeztetésén kívül „gyakorolnak” már egy kicsit, dobolással, énekléssel. A szeren való részvételt Sólyom irányába kell személyesen van bármilyen egyéb modern kommunikációs eszközön keresztül jelezni, ahol azt is meg kell mondani, hogy milyen minőségben szeretne ott lenni.

Az előkészületi napokon tereprendezés, a tábor kialakítása történik meg első lépésként. A tánc tér, a pihenőhelyek előkészítése a tánc napjaira, az Árnyékvető felállítása – ami tulajdonképpen egy vászonparaván a tánc tér egy részének szélén kifeszítve, a fentebbi képen a háttérben látszik a kerete, amire felkötik. Az árnyékolás mellett azért is célszerű, mert elválasztja a táncosokat a külvilágtól, semmi nem tudja őket megzavarni – nem sokkal mögötte véget ér a telek, és a kerítés mellett megy el pont az út, amin az autóval fel lehet jönni a domboldalban. Ezen kívül felállításra kerül két jurta a táncosok számára és egy konyhasátor kicsit messzebb, a lakás közelében, az elnevezés itt megint beszédes, ételkészítéssel, fogyasztással fognak itt, elsősorban a külső segítők, foglalatzkodni. Az előkészületi napok végén, a második nap kora estéjén van a Szalagkötözés.

A tánc három napja egy Izzasztókunyhó Szerrel kezdődik, amihez még napkelte előtt kelnek fel a táncosok, a kunyhózás után – ennek időtartama változó, mert ha egyesével

mondják el az imákat akkor több ideig is eltarthat, ha nagyon sokan vannak, akkor egyszerre mondják el az imáikat. – bevonulnak a táncterre, elől a férfiak, utánuk a nők, elől a vezetőkkel, ahol bő két napig – általában nappal, de nagyon erős napsugárzás esetén az estébe nyúlva és délben pihenve –, kisebb pihenőkkel táncolnak. A táncok között szoktak „Névadó Szer” és „Esküvő Szer” tartani. Értelemszerűen ezeket is a Szertartás Vezető végzi el. A táncok egyike pedig egy gyógyító kör szokott lenni. Idén kivételes alkalom volt, hogy öt ember felvállalta a szakítás próbáját is. Súlyom végezte el a metszést, és mindenki sikeresen meg tudott felelni a tett fogadalmának. A szertartásokat egy Záró Izzasztókunyhóval zárják végül le, utána mindenki együtt elfogyasztja a búcsúvacsorát.

4.6. Vélekedések a Naptáncról

A naptánc szertartás után nem sokkal volt a következő tanításunk, ahol a szer több momentuma is szóba került. Az énekesként részt vevő csoport társam számára az egyik legérdekesebb élmény a szakítás próbája volt, bár saját bevallása szerint ő nem vállalná fel, mert nem tartozik a mi hagyománykörünkbe, vagy legalábbis, amíg nem érez rá elhívást. Itt látszott talán egy pillanatra, hogy valahol van egy halvány határ hagyományörző naptánc és indián naptánc között, de az illető saját magában szinkretizálta, feloldotta az ellentmondásokat.

Egy másik alkalommal pedig a névadó szer kapcsán kerültek szóba a keresztnevek. Én, az olasz eredetű nevemmel eléggé kitűntem a társaságból – véletlen vagy sem a beszélgetőtársaim nevei vagy kifejezetten magyar eredetűek voltak, vagy annyira „magyarítva” lett már, hogy rá is lehetne mondani. Arról is szó esett, hogy ki is akarna magának névadót, egyikünk – másikunkat még meg se keresztelték, szóval az se zavarna be a dologba. De a névadó folyamán nem csak magyaros keresztnevet, hanem beszélőnevet is fel lehet venni, nem csak gyerekek számára, hanem felnőtteknek is.

A résztvevők egyikében sem merült fel, hogy most ez nem egy hagyományörző rítus, hanem egy észak-amerikai átvétel, akár legyen az idej az első vagy a sokadik naptánca az illetőnek. Mindenki a sajátjának érezte. Hiszen ősi motívumokkal díszíthette fel magát, magyar nyelvű dalokat énekelhetett az ő őseiről, szellemeiről és a szertartások is minél több saját hagyománybeli gondolatot próbált meg felerősíteni – itt most mindig azokra a

hagyományelemekre gondolok, amiket a közösség elfogad, és használ. Mikor konkrétan rákérdeztem, hogy van-e jogosultsága a naptáncnak a magyar hagyományban, több ízben is hasonló gondolatmenetű választ kaptam, az egyik megkérdezett így fogalmazott: *„Igen van. Az egység miatt. A magyar nép körében biztosan voltak, vagy lehettek hasonló szertartások... Az indián nép őrzi hagyományait, mi visszkapjuk. Azt gondolom, hogy ha az ember együtt él a természettel, mint tettük egykor, az ilyen jellegű szertartások egyszer csak megjelennek a közösség életében.”* Többen kihangsúlyozták, hogy *„a részvétel lényege a tapasztalás, tanulás önmagunkról, kitartásról, elszántságról, alázatról.”*

Összességében az rajzolódik ki a leírtakból, hogy, habár a szerkezet ugyanaz, a motivációk sem változnak túl sokat a másik kontinensről hozott anyagból, amivel megtöltik, azt a sajátjuknak érzik.

5. Összegzés

A történelmi folyamatok sodrásában az antropológia folyamatosan újabb és újabb helyzetek felismerése és értelmezése elé állítódik. A gyarmatosítás, a kapitalizmus elterjedése, és a globális kommunikációs csatornák kialakulása olyan mértékben átformálja a világot, a benne élő kultúrák rendszerét, hogy akár olyan alapfogalmak is, mint lokális jellegzetesség, teljesen átalakul. Az elsődleges félelmek között hangzik el, hogy az antropológia alapját jelentő kulturális sokféleség eltűnik, a modern kulturális formák és társadalmi intézmények elterjedése és a közösségek azokba való betagozódása által. (ERIKSEN 2006:368) Azonban ez nem teljesen igaz, már mint a sokféleségből az egyféleségbe vezető irány tragikus jóslata. Eriksen összefoglaló tanulmányában a globalizációs folyamatokról nagyon jól fogalmazza meg a jelenséget: *„...a globalizáció kifejezés [...] nem azt jelenti, hogy valamennyien ugyanolyanokká válunk, inkább azt, hogy más módokon válunk különbözőekké, mint korábban.”* (ERIKSEN 2006:370) Az viszont tagadhatatlan, hogy a változások az antropológia számára is új kihívásokat jelent elméleti és módszertani szinten is. (ERIKSEN 2006:371) A szemléletváltást reprezentálja például a tér dimenzióinak fogalmi átformálása. Arjun Appadurai egyik tanulmányában különbséget tesz *lokális* és *szomszédság* fogalmai között, amelyek két külön térbeli dimenziót fogalmaznak meg. A szomszédság lesz a térbeli elhelyezkedés, a fizikális kifejezés, míg a lokális számára a kapcsolatok és kontextusok összességét fogja jelenteni. A lokális szó

jelentése megszűnik térbeli jelentéssel bírni. Egy olyan összetett fenomenológiai minőségként határozza meg, amelyet a társadalmi közvetlenség érzete, az interaktivitás technológiai, és a viszonylagossá vált kontextusok közötti kapcsolatsor hoz létre. Ez pedig a cselekvőerő, a társulási hajlam és a reprodukтивitás különböző változataiban fejeződik ki. (APPADURAI 2001:3)

Jelen esetben a felsorolt motivációk mindegyike közrejátszhatott a magyar naptánc rítusának kialakulásában, mint egy meghatározó aspektus. Egy másik ilyen ráhatás a folyamat elindulásában, és kimagasló formáló ereje a mostani állapotnak a nemzeti mozgalmak felerősödése. „A nacionalizmus logikája szerint az egy területen élőknek kulturálisan homogén egységet kell alkotniuk.” (KÁNTOR 2005) Ez a definíció természetesen nem fed le a helyi viszonyokat sem itthon, sem sehol a világban, de a gondolat magja, hogy egy csoportnak azonos kulturális egységen keresztül kell összekapcsolódnia valóban létező tendencia. A „magyarság tudat” kifejezésre juttatását is több csoport megkísérelte már – ezek át meg átszövik egymás magukra vett kulturális jegyeinek határait, de egymástól nagyon jól elhatárolhatók a saját interpretációik által. Az általam kutatott közösség egyik motivációja is elmondásaik alapján saját maguk definiálása, magyarságuk megélése, kimutatása. Ehhez a kimutatáshoz van szükség egy egységes kultúrára, amit „ősi magyarnak” nevezhetnek.

Nem ugyan olyanokká válunk, hanem másképp leszünk mások. (ERIKSEN 2006:368) Ennek a rítusnak a megjelenése is ezt a „másképp leszünk mások” esetet reprezentálja. Mindenki a maga módján alkalmazkodik az újonnan felbukkanó helyzetekhez, másképp aknázza ki az újonnan felmerülő lehetőségeket. Minden kultúrában kialakulnak bizonyos célok, amik csak rájuk jellemzők (BENEDICT 2006:254), ezért a megoldások is eltérőek lesznek, de már adaptálódnak az új helyzetekhez. A dél-amerikai őslakos közösségek célja például az identitástudat megőrzése volt. Az integrációs folyamatban képtelenség volt azonban nem részt venni. A megoldás az eladásra készített kézműves munkák lettek, amik új kulturális értéként jelentek meg így a közösségben. Hasonlított az eredeti rituális eszközre, de az elkészítést nem vitték olyan tökélyre, teljesen más funkciót töltött be. Így a nappali életük mellett, ahol ezen tárgyakat árulják, meg tudták őrizni saját identitásukat egy „éjszakai élet” formájában. (BOGLÁR 1992:17)

Az általam kutatott közösség célja, ha nagy általánosságban akarok fogalmazni, ugyancsak az identitásuk megőrzése, elsődlegesen inkább a megtalálása. Az önmeghatározás, a

valahova való tartozás vágyának kielégítése fejeződik ki az által, hogy betagozódik az adott közösségbe és részt vesz, magáévá formálja a rítust, amely valami „ősit”, a természet erőivel való összefonódást jelképez számára. A rítus jeleníti meg számára gondolatrendszerük egyik fő pillérét a hét osztatú struktúrában. Nem elfogadása az egész felfogás megtagadását jelentené és akkor a közösséggel kellene szakítania.

Összességében tekintve az általam leírt szertartás példája tökéletesen reprezentálja Eriksen azon megállapításait, miszerint a *tradicionális* és *modern* kifejezések jelenlegi jelentései elévülni látszanak, nem lehet olyan könnyen határvonalat húzni, hiszem jelen esetben is egy modern társadalomból nőtt ki magát egy tradicionális közösség, akik életformájukban egyik jelentésformát sem testesítik meg teljes minőségükben. „A „kultúrák” se nem zártak, se nem belsőleg egységesek” (gondolata tökéletes definiálása az általam leírt közösség helyzetének, hiszen elsődleges jellemzőjük más elemek beolvasztása, a tanítások egyedi értelmezése, alkalmazása. (ERIKSEN 2006:382) Azon megfogalmazása, hogy a globalizáció hatására a világ egyszerre vált nagyobbá és kisebbé, nagyon érzékletes és kifejező a jelenlegi helyzet leírására. Valóban észlelhető elmozdulás egy nagyobb rendszerbe való integrálódásba, az által, hogy eddig egymástól távol élő csoportok egymásra formáló hatással lehetnek rövid idő alatt, és a részletek átvétele egyfajta egységesség irányába mutat, de egyben sokkal inkább aprólékosabbá, kisebb részekre bontottá válik, az egyes kultúrák egyediségének hangsúlyozási törekvéseinek következtében. Ezt a folyamatot a „modernitás őshonossá válása” kifejezéssel illette, amik gyakran tradicionalista mozgalmak formájában valósulnak meg, etnikai vagy nacionalista köntösben jelentkezve. (ERIKSEN 2006:383) Az általam leírt és bemutatott közösség tanulságából, Eriksen gondolatsorát alapulvéve megállapítható, hogy a „modernitás őshonossá válása” mellett az „őshonos modernitássá válása” is jelen van világunkban.

6. Felhasznált irodalom

- APPADURAI, Arjun 2001. A lokalitás teremtése. Regio
(<http://epa.oszk.hu/00000/00036/00042/pdf/01.pdf>)
- BLISH, Helen 1933. The Drama of the Sioux Sun Dance. Theatre Arts Monthly 17. 629-34.
- BENEDICT, Ruth 2006. A kultúra integrációja. In: Mérföldkövek a kulturális antropológiában. Szerk. Paul Bohannon – Mark Glazer. Panem Kiadó. Budapest.
- BOGLÁR Lajos 1992. Kőbalták és identitástudat – Az alkalmazkodás művészete. Rubicon III/5.
- BOGLÁR Lajos 1995. Vallás és antropológia. Szimbiózis. Budapest.
- BORSÁNYI László 1990. A sioux naptánc: identitásválság vagy identitástudat? In: ECSÉDY Csaba szerk. Etnológiai tanulmányok. MTA Orientalisztikai Munkaközösség. Budapest.
- ERIKSEN, Thomas 2006. Kis helyek – nagy témák. Bevezetés a szociálintropológiába. Gondolat Kiadó. Budapest.
- LŐRINCZ László 1975. Mongol mitológia. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- KÁNTOR Zoltán 2005. Nacionalizmus. Izmus? *Confessio* 3. sz.
(www.reformatus.hu/confessio/2005_3/kantor.htm)
- KVALE, Steinar 2005. Az interjú. József Műhely Kiadó. Budapest.
- MAILS, Thomas E. 1997. Sundanceing: the great Sioux peircing ritual. Council Oak Books. Tulsa/San Francisco
- MELODY, Michael E. 1976. The Lakota Sun Dance: A Composite View and Analysis. South Dakota History 6(4).
- NEIHARDT, John 1932. Black Elk Speaks. William Morrow & Co. New York

PAPP Richárd 2007. Vallásantropológia. In: Boglár Lajos – Papp Richárd: A tükör két oldala. Bevezetés a kulturális antropológiába. Nyitott Könyvműhely. Budapest.

PRÓNAI Csaba 2007. A kulturális antropológia módszertana. In: Boglár Lajos – Papp Richárd: A tükör két oldala. Bevezetés a kulturális antropológiába. Nyitott Könyvműhely. Budapest.

Internetes forrás

<http://www.tengrikozossege.com>